

OFICIALIOSIOS VERTYBINĖS ES NUOSTATOS DĖL SAVANORYSTĖS IR JŲ SANTYKIS SU SAVANORIŠKOS VEIKLOS ĮSTATYMUOSE LIETUVOJE BEI BELGIJOJE ĮTVIRTINTAIS SAVANORYSTĖS KONCEPTAIS

MODESTAS GRIGALIŪNAS¹

Vilniaus universitetas (Lietuva)

ANOTACIJA

Straipsnyje tiriamos 2011 m. Lietuvoje priimto Savanoriškos veiklos įstatymo ir Belgijoje veikiančio analogiško teisės akto sąsajos su ES oficialiuose ir neoficialiuose dokumentuose dominuojančiomis vertybinėmis savanorystės definicijomis. Lietuvoje tokio įstatymo priėmimas buvo susijęs su visoje ES 2011 m. įgyvendintais Europos savanoriškos veiklos metais, todėl aktualu išsiaiškinti, kiek šiais metais viešajame ES diskurse dominavusios vertybinės savanorystės sampratos lėmė kitokio – teisinio – pobūdžio tekstų žodyną ir palyginti tai su analogiškais jau seniau veikiančiais teisiniais tektais ES šalyse, šio darbo atveju – Belgijoje. Atlikus politinių, teisinių ir žiniasklaidos tekstų diskurso analizę, nustatyta, kad teisinės apibrėžtys, fiksuotinos abiejuose įstatymuose, juos vienija, tačiau lietuviškajame Savanoriškos veiklos įstatyme, kuris parengtas ir priimtas Europos Savanoriškos veiklos metais, galima identifikuoti ir gana intensyvių tiems metams būdingo politinio-vertybinio ES diskurso savanoriškos veiklos atžvilgiu raišką. PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: *savanoriškos veiklos įstatymai Lietuvoje ir Belgijoje, Europos savanoriškos veiklos metai, savanorystės sampratos, teisinis savanorystės reguliavimas Europos Sąjungoje.*

JEL KLASIFIKACIJA: J24, K31, K40, H75

Įvadas

2011 m. – Europos Savanoriškos veiklos metais – visoje Europos Sąjungoje (ES) siekta atkreipti jos visuomenės dėmesį į savanorystės kuriamą pridėtinę vertę, reikšmę visuomenių ir bendruomenių gerovės kūrimui bei pačių savanorių asmeniniam tobulėjimui. Įgyvendinant šių metų tikslus ir uždavinius komunikaciniame lygmenyje, siekta populiarinti savanorystės idėją, paskatinti ES šalių narių visuomenės įsitraukti į savanorių judėjimą ir palaikyti neatlygintą kasdienę veiklą, kuri padeda ne tik kurti europietiškąją pilietinę visuomenę, bet ir spręsti įvairias aktualias socialines problemas, plėtoti kultūrinės iniciatyvas, kurti ekonominę vertę. Be savanorystę populiarinančios komunikacinės veiklos, didelis dėmesys skirtas ir savanoriškos veiklos plėtojimo sąlygoms ES šalyse narėse sudaryti ir gerinti, pavyzdžiui, Europos Komisijos sprendime dėl Savanoriškos veiklos metų paskelbimo oficialiai deklaruojami šių metų tikslai susiję ne tik su savanorystės populiarinimu, bet ir su jos įtvirtinimu – skatinimu ir pripažinimu. Savanoriškos veiklos metų tikslai yra:

...kurti savanoriškai veiklai ES palankias sąlygas,² siekiant užtikrinti, kad savanoriška veikla taptų viena iš piliečių dalyvavimą skatinančių priemonių ir žmonių tarpusavio veiklos dalimi ES, ir atitinkamais atvejais prirėikus

¹ Modestas Grigaliūnas – Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Informacijos ir komunikacijos katedros lektorius, daktaras (humanitariniai mokslai [06H]). Moksliniai interesai: šiuolaikinė propaganda ir jos istorija; įtikinėjimo procesai ir šiuolaikinė audiovizualinė, medijų, masinė kultūra; komunikacijos teorijos; juoko kultūros tyrimai komunikacijos teorijų kontekste

El. paštas: modestas.grigaliunas@kf.vu.lt

Tel.: +370 600 53192

² Čia ir visose kitose straipsnyje naudojamose literatūros ir tyrimo šaltinių citatose žodžių, sakinių ar sakinio dalių pabraukimas – mano (M.G.) ir reiškia jų svarbą visam straipsniui.

šalinti esamas kliūtis savanoriškai veiklai; pripažinti savanorišką veiklą, siekiant skatinti taikyti tinkamas paskatas atskiriems asmenims, bendrovėms bei savanorių rengimo organizacijoms ir siekti, kad politinius sprendimus priimančias asmenys, pilietinės visuomenės organizacijos, valstybės institucijos, formaliojo bei neformaliojo švietimo sektorius ir darbdaviai ES lygiu bei valstybėse narėse pripažintų savanorišką veiklą ir dalyvaujant joje igytus gebėjimus bei kompetencijas... (2009 m. lapkričio 27 d. Tarybos (...), 2011).

Savanoriškos veiklos plėtojimo sąlygų gerinimas arba palankios aplinkos kūrimas yra susiję ir su ją reglamentuojančios teisinės aplinkos, užtikrinančios savanorystės saugumą, reguliuojamumą, valstybinį prižiūrimumą, formavimu. Tokios aplinkos nebuvimas traktuojamas kaip kliūtis plėtoti savanoriškai veiklai: remiantis Johns Hopkins universiteto aštuoniuose išsivysčiusiose šalyse atlikto tyrimo duomenimis ir ligšioline Europos savanoriškos veiklos metų patirtimi, nustatyta, kad savanoriškai veiklai vystytis dažnai trūksta aiškios teisinės sistemos. Beveik penktadalis ES valstybių narių neturi aiškios teisinės sistemos, aiškių savanorių ir savanoriškos veiklos taisyklių (Europos Komisijos Komunikatas (...), 2011). Lietuva prieš prasidedant Europos Savanoriškos veiklos metams įtraukta į valstybių, kurios dar neturi aiškios teisinės savanoriškos veiklos reguliavimo sistemos, sąrašą ir sau kėlė tikslą tokią sistemą sukurti. Teisinio savanorystės reguliavimo užtikrinimas Lietuvoje sietas su būtinybe parengti ir priimti specialų įstatymą. 2011 m. viduryje toks įstatymas priimtas (Lietuvos Respublikos savanoriškos (...), 2011) ir tai sutartinai laikoma vienu svarbiausių Lietuvos laimėjimų Savanoriškos veiklos metais.

Turint omenyje tai, kad lietuviškasis Savanoriškos veiklos įstatymas parengtas ir priimtas Europos Savanoriškos veiklos metais, be to, jo priėmimas traktuotas kaip svarbus šių metų įgyvendinimo Lietuvoje tikslas, galima daryti prielaidą, kad šio įstatymo tekstas paveiktas intensyvaus politinio-vertybinio ES savanorystę populiarinančio diskurso. Šioje situacijoje galima kelti klausimus, kurie nusako šiame straipsnyje tiriamą problemą: kiek šio diskurso nuostatos atsiskleidžia įstatymo tekste, kuris savo turiniu ir funkcijomis turi sukurti reguliuojamąsias definicines savanoriškos veiklos raiškos nuostatas šalyje? Kaip 2011 m. ES viešojoje erdvėje fiksuota vertybinė ES pozicija lėmė savanoriškos veiklos apibrėžimus ir reguliacines nuostatas Lietuvos Savanoriškos veiklos įstatymo tekste? Kaip Lietuva šiuo įstatymu prisideda prie oficialios ES pozicijos dėl savanorystės?

Taigi straipsnio tikslas – nustatyti vertybinių oficialiųjų ES nuostatų ir nacionalinių teisinių definicijų savanoriškos veiklos atžvilgiu santykį teisiniame savanorystę reglamentuojančiame diskurse.

Tyrimo uždaviniai:

1. Identifikuoti įstatyminio savanoriškos veiklos reguliavimo skirtumus ES šalyse narėse.
2. Ištirti oficialiąją vertybinę ES poziciją dėl savanorystės.
3. Išanalizuoti oficialiųjų vertybinių ES pozicijų dėl savanorystės santykį su Savanoriškos veiklos įstatymu Lietuvoje, palyginti situaciją su analogišku pasirinktu teisės tekstu kitoje ES šalyje.

Tyrimo metodai: straipsnyje pristatomas kokybinis diskurso analizės tyrimas, atliktas remiantis kokybine surinktų tekstų turinio analize. Siekiant gauti atsakymus į aukščiau iškeltus klausimus, straipsnyje atliekami oficialiųjų ir populiariųjų ES tekstų, komunikuojančių Europos Savanoriškos veiklos metų idėją, analizė bei juose identifikuotų vertybinių savanoriškos veiklos vertinimo pozicijų palyginimas su Lietuvos Savanoriškos veiklos įstatymo žodynu. Siekiant šiuo požiūriu visapusiškai įvertinti tiriamo lietuviškojo įstatyminio teksto situaciją, palyginimui analizuojamas ir analogiškas Belgijos Savanoriškos veiklos įstatymas (Loi relative aux droits (...), 2005), kuris pasirinktas dėl jo priėmimo situacijos panašumo į lietuviškąją savanorystės teisinio pripažinimo kontekstą ir turint omenyje tai, kad šio įstatymo teksto neveikė intensyvus informacinis savanorystę populiarinantis laukas (Belgijoje įstatymas priimtas 2005 m.).

1. Įstatyminio savanoriškos veiklos reguliavimo skirtumai Europos Sąjungos šalyse narėse

Lietuva, kaip viena postkomunistinio bloko valstybių, iš esmės yra patyrusi panašių politinių, ekonominių, kultūrinių transformacijų kaip ir kitos šio režimo valstybės narės ar bent Baltijos šalys, todėl ir jos

priskyrimas Rytų Europos valstybių regionui yra logiškas, o šalyje vykstančios postkomunistinio periodo transformacijos natūraliai lyginamos su analogiškėmis to paties tipo transformacijomis kitose šio regiono valstybėse (Kirby, 1995; O'Connor, 2003; Mole, 2012; Aldis Pursas naujoje savo knygoje (2012) pateikia kitokio pobūdžio Baltijos šalių istorijos ir sociopolitinės situacijos raidos analizę, kuri iš dalies griaua šį šalių panašumo ir vieningumo mitą). Todėl ir savanorystės raida Lietuvoje dažnai lyginama, viena vertus, su ES šalyse esamomis savanoriškos veiklos tradicijomis (Europoje vyraujančių (...), 2011), kita vertus, – su savanorystės plėtote postkomunistinėse šalyse (Juknevičius, Savicka 2003; Savicka 2005; Butkuvienė 2005). Pirmasis lyginimas susijęs su šiandieniniu politiniu, socialiniu ir ekonominiu kontekstu, į kurį įsitraukusi ir Lietuva, antrasis sieja ją su istoriniu XX a. antrosios pusės kontekstu, kuris pusei amžiaus suvienodino Lietuvos raidos perspektyvas ir patirtis su bent jau europietiškosios buvusios Sovietų Sąjungos dalies valstybių narių patirtimis, dėl to šiandien savanorystės vystymasis pokomunistinėje Lietuvoje iš esmės nesiskiria nuo kitų Rytų Europos šalių savanorystės vystymosi. Tokia skirtis išvelgiama ir palaikoma šiandien Europos Komisijos vykdomuose savanorystės sektoriaus tyrimuose, kuriuose Centrinės ir Rytų Europos šalys išskiriamos kaip specifinis regionas, dėl savo sovietinio režimo praeities besiskiriantis nuo likusios ES dalies ir dėl to turintis savitas socialines nuostatas dėl neatlygintinos viešosios veiklos:

Nors ir su kai kuriais mažais skirtumais, postkomunistinės visuomenės demonstruoja iš dalies negatyvias nuostatas savanorystės, kurią piliečiais vis dar tebesieja su komunistine era, per prievartą traukusia žmones savanoriauti valstybės kontroliuojamose organizacijose, atžvilgiu. To rezultatas – atgavę galimybę laisvai planuoti savo laisvą laiką, didžioji dalis piliečių tiesiog atsisako dalyvauti bet kokiuose kolektyvinėse pilietinėse iniciatyvose (Europos Komisijos švietimo (...), 2010).

Įvertinus tai, vis dėlto stebina faktas, kad Lietuvoje savanorystę kurį laiką buvo mažiausiai populiaru netgi lyginant su Latvija ar Estija bei kitomis pokomunistinio bloko šalimis (Juknevičius, Savicka, 2003): Lietuvoje dalyvavimas visuomeninėje veikloje išliko žemas, bent iki 2006 m., nors tokiam dalyvavimui sudarytos palankios sąlygos (pvz., gausus NVO skaičius, neformalaus švietimo plėtra ir t. t.). Pvz., Aida Savicka (2005) nurodo, kad savanoriškos veiklos sektorius yra labiausiai išsivystęs tokiose pažangiose industrinėse šalyse kaip Nyderlandai, Airija, Belgija, JAV ir kt. Rytų Europoje matomas priešingas vaizdas – pokomunistinėse šalyse savanoriškos veiklos populiarumas kur kas mažesnis. Kaip akivaizdžią to priežastį A. Savicka nurodo jau minėtą pokomunistinį paveldą ir savanorystės tradicijų stoką. Kiti autoriai (pvz., Butkuvienė, 2005) taip pat akcentuoja pokomunistinio paveldo įtaką, tačiau ir teigia, kad dalyvavimo savanoriškoje veikloje pasyvumą Lietuvoje lemia ir nestabili gyventojų ekonominė padėtis (įdomu pastebėti, kad toks teiginys išsakytas ikikriziniu Lietuvos ekonomikos laikotarpiu, o esami vėlesni empiriniai tyrimai [Europoje vyraujančių (...), 2011] rodo, kad Lietuvos gyventojai 2010–2011 m., t. y. laikotarpiu, kai šalis patyrė ekonomikos vystymosi sąstingį, kur kas noriau skyrė savo laiko savanoriškai veiklai), individualistinis mąstymas, nevyriausybinį organizacijų veiklos silpnumas. Antra vertus, E. Butkuvienė (2005) akcentuoja, kad ne mažiau svarbus savanorystės plėtotei šalyje yra ir potencialių savanorių pilietinės savimonės lygmuo, vertybiniai aspektai ir valdžios institucijų požiūris į neapmokamą darbą.

Įvertinus Europos Sąjungoje dominuojančius nacionalinius / regioninius / istorinius skirtumus savanoriškos veiklos sampratos (plačiau analizuota: Grigaliūnas, 2012b; 2012c) ir populiarumo (aukščiau šiame skyriuje) atžvilgiu, pastebėtina, kad čia akivaizdūs skirtumai gali būti fiksuojami ir savanorystės teisinio reguliavimo srityje. Kaip teigia Europoje vyraujančių savanorystės modelių analizės rengėjai, savanorystės plėtrai būtina tinkama teisinė aplinka, kuri užtikrintų saugią ir lanksčią savanorystę, patogią ir savanoriui, ir jį priimančiai organizacijai (Europoje vyraujančių (...), 2011). Tokia aplinka skirtingose Europos Sąjungos šalyse nevienodai išvystyta; kaip to priežastį dažnai linkstama nurodyti ES lygmenyje populiarų motyvą apie paties savanorystės koncepto kultūrinį nevienodumą (žr. kitą poskyrį), savanoriškos veiklos sektoriaus sudėtingumą ir skirtingumą ES šalyse narėse. Šiuo požiūriu skiriami trys skirtingi teisinio savanoriškos veiklos sureguliuojimo lygmenys (žr. 1 ir 2 lenteles). Čia įdomu pastebėti, kad tose šalyse, kuriose savanoriška veikla turi senas tradicijas (pvz., Danija, Prancūzija, Vokietija, Švedija ir kt.), teisinėje sistemoje speciali bazė, skirta tik savanorystei reguliuoti, nekuriama, o remiamasi bendrosiomis teisinėmis nuostatomis, kurios

nusako trečiojo sektoriaus veiklą. Tuo tarpu tose visuomenėse, kuriose savanoriška veikla plačiai nepraktikuojama (pvz., Lietuvoje, Latvijoje, Čekijoje, Rumunijoje ir kt.), kuriami tik savanorystei legitimizuoti skirti įstatymai. Nors pastarasis apibendrinimas nelaikytinas taisykle ar rimta tendencija, o tik pastebėjimu, jis yra palaikomas ir rekomendacinio pobūdžio ES nuostatos, kad šalyse, kuriose savanoriškos veiklos tradicijos ir kultūra yra silpnos, specialus teisinis šios veiklos reguliavimas gali paskatinti jos plėtrą:

...Komisija rekomenduoja valstybėms narėms geriau išnaudoti savanoriškos veiklos potencialą toliau nurodytais būdais. Šalyse, kuriose savanoriška veikla menkai reglamentuojama ir kuriose menkos savanoriškos veiklos tradicijos ar kultūra, vertėtų nustatyti teisinę tokios veiklos sistemą, kuri paskatintų jos plėtotę (Europos Komisijos Komunikatas, 2011, p. 10–11).

1 lentelė. Savanoriškos veiklos teisinio sureguliuavimo lygmenys ES nacionaliniu požiūriu

Teisinio sureguliuavimo lygmuo	ES šalys narės
Šalys narės, kuriose veikia teisinė savanorystės reguliavimo bazė	Belgija, Kipras, Čekijos Respublika, Vengrija, Italija, Latvija, Lietuva, Liuksemburgas, Malta, Lenkija, Portugalija, Rumunija, Ispanija
Šalys narės, kurios neturi specialios teisinės bazės, tačiau kuriose savanoriška veikla yra (numanomai) reguliuojama kitų veikiančių bendrųjų teisės aktų	Austrija, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Airija, Nyderlandai, Slovakija, Švedija ir Jungtinė Karalystė
Šalys narės, kuriose šiuo metu kuriama speciali teisinė savanoriškos veiklos reguliavimo bazė	Bulgarija ir Slovėnija

Saltinis: adaptuota, remiantis: Europos Komisijos švietimo (...), 2010

Čia specialios teisinės sistemos savanoriškai veiklai kūrimas leistų sumažinti (būsimų) savanorių netikrumo jausmą dėl finansinių išlaidų kompensavimo, darbo sąlygų, draudimo ir t. t., taigi paskatintų juos drąsiau imtis šios veiklos. Įstatymai padėtų užtikrinti, kad savanorystė yra saugoma ir skatinama (Europos Komisijos Komunikatas, 2011, p. 17).

2 lentelė. Savanoriškos veiklos teisinio reguliavimo sistemos ES šalyse narėse santrauka³

Šalis	Teisinis savanorystės apibrėžimas	
	Bendrasis	Individualus
Austrija	Numanomas kituose įstatymuose	Nėra
Belgija	Savanoriškos veiklos įstatymas	Yra
Bulgarija	Ruošiamas naujas įstatymas	Nėra
Kipras	Pan Kipro Savanorystės Koordinavimo Tarybos įstatymas	Yra
Čekijos Respublika	Čekijos Savanoriškos Tarnybos įstatymas	Yra
Danija	Numanomas kituose įstatymuose	Nėra
Estija	Numanomas kituose įstatymuose	Nėra
Suomija	Numanomas kituose įstatymuose	Nėra
Prancūzija	Numanomas kituose įstatymuose	Nėra
Vokietija	Numanomas kituose įstatymuose	Nėra
Graikija	Numanomas kituose įstatymuose	Nėra
Vengrija	2005 m. LXXXVIII aktas	Yra
Airija	Numanomas kituose įstatymuose; rengiamas Labdaros aktas	Nėra
Italija	Įstatymas 266/91 – Bendrasis savanorystės įstatymas Įstatymas 460/97 – Įstatymas savanoriškoms organizacijoms	Nėra

³ Atsižvelgiant į tai, kad atliekant šį EK tyrimą (2010 m.) dalis lentelėje minimų įstatymų buvo rengimo stadijoje, šiuo metu – 2013 m. – situacija yra iš dalies pasikeitusi, pvz., Lietuvoje šiandien jau veikia Savanoriškos veiklos įstatymas, o tyrimo ataskaitoje buvo minima, kad Lietuvoje tokio teisės akto nėra. Lentelėje pateikti duomenys gali būti pasikeitę Bulgarijoje, Airijoje ir Slovėnijoje.

Latvija	Asociacijų ir fondų įstatymas, 2003 m.	Netaikoma
Lietuva	Savanoriškos veiklos įstatymas, 2011 m.	Yra
Liuksemburgas	Ne pelno asociacijų įstatymas, 1928 m. Jaunimo savanoriškos tarnybos įstatymas, 2007 m.	Nėra
Malta	Savanoriškų organizacijų aktas, 2007 m.	Nėra
Nyderlandai	Numanomas kituose įstatymuose	Nėra
Lenkija	Veiklos viešajai naudai ir savanorystės įstatymas, 2004 m.	Yra
Portugalija	Portugalų savanorystės įstatymas, 1998 m.; kiti teisės aktai savanorystei	Yra
Rumunija	Savanoriškos veiklos įstatymas (Nr. 95/2001); keistas 2006 m.	Yra
Slovakija	Numanomas kituose įstatymuose	Nėra
Slovėnija	Numanomas kituose įstatymuose; tačiau savanorystės įstatymo projektas parengtas 2004 m.	Nėra
Ispanija	Savanoriškos veiklos įstatymas (Nr. 6/1996)	Yra
Švedija	Numanomas kituose įstatymuose	Nėra
Jungtinė Karalystė	Numanomas kituose įstatymuose	Nėra

Šaltinis: adaptuota, remiantis: Europos Komisijos švietimo (...), 2010

Analizuojant šių ES veikiančių teisinio savanorystės reguliavimo sistemų įvairovę (atskleista šiame didelės apimties tęstiniame tyrime: *Volunteering across Europe (...), 2006–2010*), pastebėtina, kad tose šalyse, kur savanoriška veikla reguliuojama specialiais įstatymais, reguliavimo objektu daugiausia tampa kai kurie specialūs savanoriškos veiklos sektoriaus aspektai, pvz., trečiojo sektoriaus teisinės definicijos, savanorių ir savanoriškos veiklos sampratos, santykių tarp savanorių ir savanoriškos veiklos specifika, finansinių išlaidų kompensavimo, savanorių draudimo ir pan. klausimai. Būtent tokių objektų teisiniui apibrėžimui savanoriškos veiklos reguliavimo sistemoje pritaria ir Lietuvoje atliktos Europoje vyraujančių savanorystės modelių analizės (*Europoje vyraujančių (...), 2011*) rengėjai, kurie teigia, kad svarbiausios teisinės definicijos, susijusios su savanoriškos veiklos praktika, yra: a) savanoriškos veiklos organizatoriai; b) patys savanoriai; c) santykiai, susiklostantys tarp savanorišką veiklą atliekančių asmenų ir savanorišką veiklą organizuojančių asmenų ar organizacijų; d) darbo sutartis; e) veiklos finansinis aspektas (draudimas; išlaidų kompensavimas; maitinimo, nakvynės, kelionės į renginio vyksmo vietą ir grįžimo atgal visomis transporto priemonėmis išlaidos ir kitos būtinosios išlaidos); f) santykių iš dalies tarpusavio atsakomybė ir kt. Šiame kontekste akcentuojama, kad svarbu savanoriškos veiklos santykius atskirti nuo teisinių darbo santykių (vienas iš argumentų Lietuvoje priimti Savanoriškos veiklos įstatymą buvo būtent tokio atskyrimo poreikis) ir savanorišką veiklą sieti su civiline teise. Beje, verta pastebėti, kad savanoriškos veiklos sąsajos su civiline teise Lietuvoje identifikuotos ir iki Savanoriškos veiklos įstatymo priėmimo ir kai kurių klausimą svarstančių pusių (pvz., tuometinio teisingumo ministro R. Šimašiaus) buvo laikomos kaip pakankamos reguliuoti savanorišką veiklą pagal civilinės teisės nuostatas ir be atskiros įstatymo.

Šie tradiciniai skirtingose ES šalių savanoriškos veiklos reguliavimo sistemose veikiančios savanorystės reguliavimo aspektai 3-iaje šio straipsnio poskyryje bus pasitelkti kaip pasirinktų teisės aktų analizės kategorijos; tuo tarpu kitoje straipsnio dalyje bus identifikuojamos oficialiosios vertybinės ES nuostatos dėl savanoriškos veiklos, kurių raiškos vėliau ir bus ieškoma analizuojamuose Lietuvos ir Belgijos savanoriškos veiklos įstatymuose.

2. Savanoriška veikla ir oficialioji vertybinė ES pozicija jos atžvilgiu⁴

Atsižvelgiant į tai, kad Savanoriškos veiklos įstatymas Lietuvoje priimtas 2011 – Europos savanoriškos veiklos – metais, laikytina, kad jo definicinį ir reguliuojamąjį toną lėmė bendrasis šių metų informacinis fonas bei viešajame diskurse galiojusios bendrosios nuostatos dėl savanorystės; tai patvirtina ir Lietuvos nevyriausybininkų nuomonė (Grigaliūnas, 2012b). Būtent todėl siekiant nustatyti vertybinių oficialiųjų ES

⁴ Šiame skyriuje pateikiami atliktos oficialiųjų ir neoficialiųjų ES dokumentų dėl savanorystės analizės rezultatai, išsamiau šis klausimas nagrinėtas čia: Grigaliūnas, 2012a; 2012c.

nuostatų dėl savanoriškos veiklos santykį su nacionaliniame įstatyme pateiktomis savanorystės definicijomis aktualu analizuoti Europos savanoriškos veiklos metais suformuluotus ES institucijų (visos bendrijos ar nacionalinių) tekstus arba tekstus, kurie pristato pasiruošimą artėjantiems tokiems metams. Šiame poskyryje, siekiant nustyti vertybines oficialiąsias ES viešojoje politikoje galiojančias savanorystės sampratas, ir bus analizuojami tokie instituciniai ES tekstai, vienu ar kitu aspektu savanorišką veiklą siejantys su šios veiklos metais.

ES tekstų apie savanorystę temos ir lingvistinės dominantės. Analizei surinkti ES institucijoms priskirtini tekstai gali būti skirstomi į tris dalis: a) oficialūs politiniai tekstai, apibrėžiantys savanorystės reikšmę ES socialinėje politikoje (pvz., Europos Komisijos Komunikatas (...), 2011; Trečiokienė, 2011); b) visuomenei skirti informaciniai tekstai, parengti mažiau formaliu, patraukliu, įkvepiančiu ar žaismingu stiliumi (pvz., Savanoriai maratone atranda (...), 2011; Naujienlaiškis apie savanorystę, 2011) ir c) informaciniai tekstai, skelbiantys ar kviečiantys dalyvauti konkursuose, programose ar informuojantys apie tokių konkursų rezultatus (pvz., Finišuoja „Europos savanorystės (...), 2011; Mokymo kursai naujoms (...), 2011). Antrojo ir trečiojo tipo tekstai veikia kaip pirmojo tipo tekstų komunikavimo visuomenei arba ryšių su visuomene išraiškos. Vyraujanti bendroji tekstų tematika 2011 m. tiesiogiai susijusi su 2011 m. Europos savanoriškos veiklos metais ir jų metu įgyvendinamomis veiklomis arba su savanorystės samprata, reikšme visuomenei, bendruomenei ir pavieniam individui. Su tuo susijusios ir plėtojamos tokių temų potemės, kurias galima taip sugrupuoti: a) bendroji savanorystės teikiama nauda visuomenei, ekonomikai, individams; b) savanorystės įtaka jaunimui, jaunų žmonių patirčiai, savojo kelio paieškoms ir pan.; c) savanoriškos veiklos santykis su mokamu darbu; d) savanorystės sampratos nacionaliniu požiūriu ir ES pozicija šiuo klausimu; e) savanoriškos veiklos santykis su atskirtą patiriančiais žmonėmis (lyčių, negalios, amžiaus ir kt. požiūriais); f) savanorystė ir mokymasis, saviugda, tokio mokymosi pripažinimas; g) šiuolaikiniai iššūkiai, atsirandantys plėtojant savanorišką veiklą.

Šios potemės tiesiogiai nurodo ir išskirtinas lingvistines tekstų dominantes, t. y. tuos komunikacinius elementus, per kuriuos kuriamas ir palaikomas specialus savanorių, savanoriškos veiklos ir Europos savanoriškos veiklos metų įvaizdis, projektuojamas ES visuomenei. Visi analizuojami ES tekstai, susiję su savanorystės tema, akcentuoja bendrąją savanoriškos veiklos naudą, pasitelkdami visuomenę, ekonomiką ir individą, kaip tos naudos subjektus. Visuomenės požiūriu pabrėžiamos komunitarinės sugyvenimo vertybės, tipinis to pavyzdys yra šis tekstas:

...Dabar, 2011-uosius paskelbus ESV metais (EYV), siekiama informuoti plačiąją visuomenę apie savanoriškos veiklos privalumus ir skatinti supratimą apie jos svarbą kuriant demokratiškesnę, rūpestingesnę ir atsakingesnę visuomenę... (Europos Komisijos švietimo (...), 2010).

Ekonomikos požiūriu pasitelkiami moksliniai duomenys, nurodantys, kad savanoriška veikla daro reikšmingą įtaką šalių ūkiui ir, svarbu, gali prisidėti prie ekonominių problemų sprendimo (nors įtaka ekonomikai įvairiuose tekstuose pabrėžiama gana dažnai, savanorystė, kaip dalinis ekonominių problemų sprendimo būdas, siūlomas vos keliuose tekstuose):

<...> Johns Hopkins universiteto tyrimo duomenimis, savanoriškos veiklos sektorius gali sudaryti iki 5 proc. bendrojo vidaus produkto. Tai gali būti labai svarbu ekonominių sunkumų ir taupymo laikais... (Europos Komisijos Komunikatas (...), 2011).

Savanorystės įtaka individo socializacijai daugiausia apibrėžiama per jos reikšmę jaunimo gyvenimui, o Europos Komisija politiniu lygmeniu tai akcentuoja vartodama žodžių junginius pagrindinis jaunimo reikalų srities aspektas arba politinio bendradarbiavimo jaunimo reikalų srityje prioritetas.

Savanoriška veikla politiniu lygmeniu griežtai atskiriama nuo mokamo darbo, pastarajam apibūdinti pasitelkiama profesionalumo perspektyva (taigi savanorystė atskiriama nuo šios kategorijos ir siejama su bet kokios kvalifikacijos žmonių teikiama pagalba bet kurioje srityje, nors bendrajame savanorystės populiarinimo diskurse palaikomas ir profesinės savanorystės reiškinys, kai, pvz., gydytojai profesionalai savanoriauja

gydydami ne savo šalyje), gretinama su „pagrindinėmis valstybės užduotimis“ ir išlaikomos prevencinė (savanoriai – tik pagalbininkai) ir apsaugojamoji (savanoriai nekelia grėsmės) apibrėžimų funkcijos:

...Savanoriai negali pakeisti mokamų darbuotojų. Savanorio ir samdomo darbuotojo statusai visiškai skiriasi. Organizacijos naudojami savanoriais kaip pagalbininkais, o ne kad išvengtų darbuotojų samdymo. Kai savanoriai nekelia grėsmės darbo vietoms, tarp mokamų darbuotojų ir savanorių gali megztis bendradarbiavimo santykis... (Kurapkaitienė, Kėžaitė-Jakniūnienė, 2011, p. 7).

Iš sąlygos sakinių (kai..., tai...) formavimo būdo matyti, kad prevenciniai ir apsaugomieji pranešimai siekia užtikrinti kooperavimosi mikroklimatą organizacijose, kurios priima savanorius: suvokus, kad savanoriai nekelia grėsmės nuolatiniams darbuotojams, pastarieji savanorius turėtų palankiai priimti.

ES politiniuose tekstuose įtvirtintas kultūrinio, socialinio ir teisinio savanorystės statuso nevienodumo nacionaliniu lygmeniu suvokimas, laikomasi šalių autonomiškumo šiuo požiūriu užtikrinimo, nors savanorišką veiklą šalys supranta, apibrėžia ir traktuoja nevienodai:

...[Europos – M. G.] Komisija, laikydama subsidiarumo principo, neketina siūlyti vieno bendro savanoriškos veiklos modelio ar vienodinti savanoriškos veiklos kultūrą vietos ir regioniniu lygmeniu... (Europos Komisijos Komunikatas (...), 2011).

Tačiau, nors tokia nuostata akivaizdi savanoriškos veiklos kultūros ir suvokimo aspektu, savanorystės įvaizdžiai ES politiniuose tekstuose unifikuojami.

2011 m. plačiai visoje ES (taip pat ir Lietuvoje) vykusio diskusija dėl savanoriškos veiklos sąsajų su individo saviugda ir savišvieta neformaliu aspektu bent dviem požiūriais atsiskleidžia ir ES politiniuose dokumentuose: a) savanorystė, kaip mokymasis, suvokiama kaip efektyvus socialinės integracijos, reikalingos socialinę atskirtį patiriantiems asmenims, instrumentas ir b) savanorystė turi būti oficialiai pripažįstama kaip neformalus mokymasis:

...savanoriška veikla – tai nauja vyresnio amžiaus piliečių ir neįgalių asmenų mokymosi, o drauge ir poveikio visuomenei galimybė. Savanoriška veikla, kai jauni ir pagyvenę savanoriai dirba išvien ir remia vieni kitus, padeda geriau suprasti kitų kartų atstovus... (Europos Komisijos Komunikatas (...), 2011, p. 6).

...Savanoriška veikla gali apimti organizuotą mokymosi veiklą (vadinamasis neformalusis mokymasis), kurioje savanoris sąmoningai dalyvauja, arba neorganizuotą mokymąsi (vadinamoji savišvieta)... (Europos Komisijos Komunikatas (...), 2011, p. 7).

ES tekstuose išreikšti iššūkiai (tipinis politiškai korektiško žodyno terminas, nurodantis egzistuojančias problemas), kylantys savanorystei, susiję su aiškios teisinės sistemos, nacionalinių strategijų, kuriomis būtų skatinama savanoriška veikla, trūkumu; finansiniais apribojimais; pasiūlos ir paklausos atotrūkiu; nepakankamu savanoriškos veiklos pripažinimu; mokestinėmis kliūtėmis ir pan. Nacionaliniu (Lietuvos) lygmeniu pirmiausia kaip problema akcentuojamas savanorišką veiklą reguliuojančio teisės akto nebuvimas (tipinis kalbėjimas 2011 m. pirmojoje pusėje) bei savanorystės sampratos keitimosi būtinybė:

...Šiandien visuomenėje iš savanorių laukiama kitų dalykų – jautrumo vargstančiam ar kenčiančiam žmogui, jautrumo gamtai, aplinkos saugojimo ir panašių, susijusių ne tik su išlikimu, bet ir su gerovės kūrimu, veiksmų. Deja, senoji samprata neretai trukdo įsitvirtinti naujoms savanorio reikšmėms. Laikui bėgant sampratos keičiasi, tačiau tikrai daugiau žmonių dabar galėtų imtis savanorystės, jei suvoktų ją naujai... (Kurapkaitienė, Kėžaitė-Jakniūnienė, 2011, p. 5).

Pastarasis ES institucijų tekstas akcentuoja įdomų vertybinį savanorystės sampratos perorientavimą į klasikinę krikščionišką atjautą ar ekosąmoningumą (beje, siejasi su Lietuvoje pasigirstančiais balsais apie tik pramoginio tipo savanorystės klestėjimą), nurodant, kad toks perorientavimas leistų pritraukti daugiau

savanorių ir atribotų visuomenę nuo pasenusių, nebedominuojančių, tačiau, sociologinių apklausų duomenimis, dar neišnykusių savanorystės, kaip tarnavimo kariuomenėje ar sovietinio visuomeniškumo, įvaizdžių (plačiau pristatyta – Grigaliūnas, 2012b).

Savanorystės vertinimo pamatas ES tekstuose: ES institucijų tekstai palaiko savanorystės, kaip fundamentaliųjų ES vertybių pamato, idėją: savanoriška veikla kuria pilietinę visuomenę, kurioje visi piliečiai yra solidarūs, bendruomeniškai aktyvūs, puoselėjantys toleranciją, pakantumą, nuomonių pliuralizmą ir kitas pamatines demokratijos vertybes. Skirtinos dvi vertinimo pamato sudedamosios: a) savanorystė ir sociopolitinės ES vertybės; b) savanorystė ir humanistinės-komunitarinės vertybės. Pirmoji vertybių grupė tiesiogiai susijusi su demokratijos, kaip politinės santvarkos ir socialinio sugyvenimo formos, įvertinimu; čia akcentuojama, kad savanorystė tvirtina specialias demokratijai būtinas socialines nuostatas ir atitinkamą viešą elgesį:

...Europos savanoriškos veiklos, kuria skatinamas aktyvus pilietiškumas, metai padės parodyti, kad savanoriška veikla, padedanti įgyvendinti Europos vertybes, pavyzdžiui, solidarumą bei nediskriminavimą, ir taip prisidedanti prie darnaus Europos visuomenės vystymosi, yra vienas iš svarbiausių aktyvaus pilietiškumo bei demokratijos aspektų... (2009 m. lapkričio 27 d. Tarybos...).

...Pilietinė visuomenė neįsivaizduojama be aktyvaus ir savanoriško piliečių dalyvavimo sprendžiant valstybės ir visuomenės reikalus... (Naujienlaiškis apie savanorystę, 2011, p. 2).

Pastebėtina, kad oficialus Europos savanoriškos veiklos metų pavadinimas pirmiausia akcentuoja šios grupės palaikomą savanorystės įvaizdį – savanorystė, kaip aktyvaus pilietiškumo išraiška. Kita savanorystės vertinimo pamato vertybių grupė, akcentuojanti savanoriškos veiklos svarbą visuomenės humanistinėms-komunitarinėms nuostatoms, atjautos ir pagalbos (taigi humanistines) funkcijas išreiškia labiau per bendruomeninę įtrauktį, tuo išlaikydama sąsajas su sociopolitinėmis vertybėmis:

...Komisijos narė Vivian Reding: – Kiekviename iš mūsų slypi gebėjimas skirti daugiau dėmesio tiems, kuriems reikalinga pagalba, ir jais pasirūpinti. Savanoriška veikla stiprina kertines Europos vertybes – solidarumą ir socialinę sanglaudą... (Keisk pasaulį – būk (...), 2010).

...Savanorystė padeda kurti žmogiškąjį ir socialinį kapitalą. Tai kelias link integracijos ir užimtumo ir svarbus veiksnys didinant socialinę sanglaudą. Būtent savanoriška veikla padeda įkūnyti pagrindines Europos vertybes – teisingumą, solidarumą, įtrauktį ir pilietiškumą... (Europos Komisijos Komunikatas (...), 2011, p. 2).

Galiausiai savanorystės vertinimo pamatas gali būti siejamas ir su ES planais bei politinėmis šios veiklos ateities projekcijomis. ES tekstuose patvirtinama savanorystės svarba Sąjungos vystymuisi ir gerovei, siejant tai pirmiausia su įvaizdiniu ES lygmeniu, ES įvaizdžiais pasaulyje:

...Apskritai Europos Sąjunga ateityje galėtų būti varomąja savanorystės politikos jėga, o savanoriška veikla, atsižvelgiant į subsidiarumo principą, vykėtų valstybių narių lygmeniu, vadovaujantis nacionaliniais prioritetais ir bendrais būsimo dešimtmečio Europos Sąjungos strateginiais tikslais... (Europos Komisijos Komunikatas (...), 2011, p. 4).

Požiūriai, tikslai, lūkesčiai dėl savanorystės ES tekstuose. Tipinis požiūris į savanorystę, atitinkamai formuojantis kitus savanoriškos veiklos suvokimo principus, yra keitimosi, pokyčių dominanti, pirmiausia įtvirtinta oficialiame Europos savanoriškos veiklos metų šūkyje: „Volunteer! Make a difference“ (lingvistinė adaptacija Lietuvai – „Būk savanoris – keisk pasaulį!“). Keitimosi, pokyčių motyvas kartojasi daugelyje ES ir nacionalinių savanorystės įvaizdžio elementų įvairiuose tekstuose kaip a) privalomas šio šūkie kartojimas tuo atveju, jei konkretų savanorystės populiarinimo renginį ar projektą finansuoja ES programos ir b) organiškai visuomenėje įsitvirtinusi savanoriškos veiklos suvokimo asociacija. Apskritai dominuojančius požiūrius į savanorišką veiklą ES tekstuose galima skirti į tris grupes (žr. 1 pav.): savanorystės

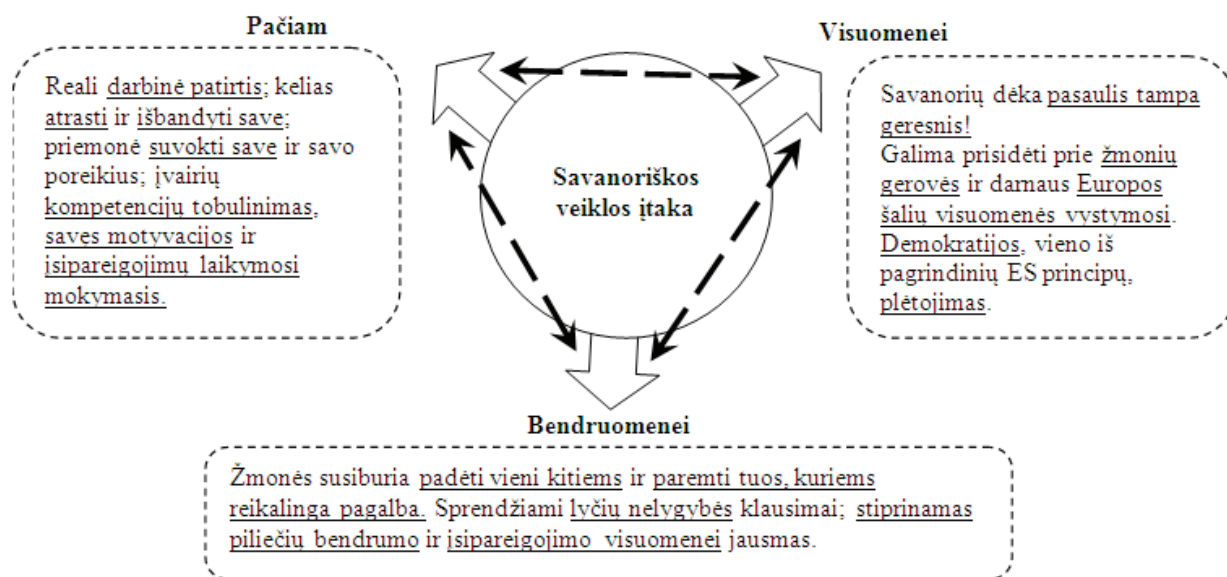

efektų visuomenei, efektų bendruomenei ir efektų pačiam savanoriui kryptys. Analizuojant pavienio individo santykio su savanoryste pristatymus ES tekstuose (tai sutampa ir su kitų analizuojamų sektorių palaikomois savanorystės populiarinimo tekstais) akivaizdi naudos dominantės reversija: įprastai savanoriška veikla suvokiama kaip pagalba bendruomenei ir visuomenei bei akcentuojama, kad viešieji reikalai (res publica) didele dalimi tvarkomi su savanorių pagalba, o retoriniu ir lingvistiniu požiūriu nuolat drauge akcentuojama ir nauda pačiam savanoriui (abipusė nauda, ...tačiau iš to naudą gauną ir... ir pan.). Panašu, kad toks naudos abipusiškumo pabrėžimas turėtų veikti kaip tikslinės grupės motyvacinis veiksnys ir diskurse naudojamas įtikinėjimo elementas. Kai kuriais atvejais (pvz., 2011 m. Lietuvos žiniasklaidos tekstuose, kurie analizuoti: Grigaliūnas 2012c) šis motyvacinis veiksnys apskritai tampa dominuojančiu ir savanoriška veikla daugiausia pristatoma pirmiausia kaip naudinga ją atliekančiam asmeniui.

Nauda, kurią gauna individas iš savanoriškos veiklos, atskiriama nuo materialinio atlygio (mažiau ryškus aspektas ES tekstuose) ir siejama su patirties įgijimu, savo asmenybės bei polinkių supratimu, mokymusi, įvairių kompetencijų (iš jų atskirai išskiriama tarpkultūrinė kompetencija) įgijimu:

...Savanorystė yra puiki priemonė suvokti save ir savo poreikius, išbandyti sritį, kurioje žmogus norėtų ateityje dirbti, pažinti konkrečią profesiją, įgauti reikiamų įgūdžių... (Naujienlaiškis apie savanorystę, 2011, p. 5).

...Pirmiausia savanorystė yra naudinga pačiam savanoriui, kadangi jis auga kaip asmuo – geriau pažįsta save, tobulina įvairias kompetencijas, mokosi save motyvuoti ir laikytis įsipareigojimų. Savanorystė – tai neformalaus ugdymo priemonė... (Naujienlaiškis apie savanorystę, 2011, p. 8).

1 pav. Požiūriai į savanoriškos veiklos efektus ES tekstuose

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Savanoriškos veiklos nauda bendruomenei akcentuojama per atskirų individų susibūrimą į savitarpio pagalbos grupes, bendruomenė pristatoma kaip socialinė aplinka, kurioje visada bus silpnesnių žmonių, kuriems reikia pagalbos (mažiau būdinga savanorystės ir visuomenės santykio pristatymui), tipinis žodynas susijęs su bendrumo, bendrystės dominante. Visuomenės ir savanoriškos veiklos santykis suprantamas daug plačiau: a) visuomenės suvokimas peržengia nacionalumo ribas (visuomenė – tai Europa / pasaulis); b) savanorystės nauda išreiškiama abstrakčiau, neišskiriami konkretūs savanorystės efektai (pasaulis tiesiog bus geresnis, didės žmonių gerovė) ir c) labiau akcentuojami sociopolitiniai efektai (demokratijos stiprinimas ir pan.).

3. ES vertybinės nuostatos dėl savanorystės Lietuvos ir Belgijos savanoriškos veiklos įstatymuose

Būtina pažymėti, kad tiek Lietuvoje, tiek Belgijoje veikiančius savanoriškos veiklos įstatymus (Lietuvos Respublikos savanoriškos (...), 2011; Loi relative aux droits (...), 2005) sieja panašios jų priėmimo ir vėlesnio viešojo vertinimo aplinkybės (plačiau aptarta čia: Grigaliūnas 2012c ir Volunteering across Europe... 2006–2011): tiek vienas, tiek kitas įstatymas veikia dar neilgą laiką, priimti po ilgalaikio nevyriausybių sektoriaus atstovų spaudimo (ar bent jau įstatymo poreikio deklaravimo) ir netgi dėl panašių priežasčių (aiškumo finansiniuose savanoriškos veiklos aspektuose stokos, savanorių draudimo, savanorystės sąsajų su apmokamu darbu klausimų neišspręstumo ir t. t.), įstatymų rengimas vyko glaudžiai bendradarbiaujant su nevyriausybinio sektoriumi; galiausiai abu šie jau veikiančios teisės aktai net panašiai vertinami su jais susijusių tikslinių auditorijų.

Be to, reikia akcentuoti, kad ieškant 2-ame straipsnio poskyryje nustatytų vertybinių ES nuostatų dėl savanoriškos veiklos raiškos Lietuvos ir Belgijos savanoriškos veiklos įstatymuose, suprantama, kad įstatyminio žodyno turinys ir paskirtis konceptualiai skiriasi nuo politinio-vertybinio žodyno esmės – tokia pagrindinė tyrimo sąlyga įvertinta; vis dėlto daroma prielaida, kad definiciniame reguliuojamajame įstatymų tekste jo įžanginės dalys arba tie skyriai, kuriuose pateikiami savanorių ir savanoriškos veiklos apibrėžimai, gali būti susiję su politinėmis-vertybinėmis nuostatomis dėl šios idėjos. Pavyzdžiui, lyginant Belgijos Savanoriškos veiklos įstatyme ir analogiškame Lietuvos teisės akte pateiktus savanorystės apibrėžimus, galima pastebėti, kad jie akcentuoja bendrojo gėrio visuomenei kūrimą:

Savanorystė yra veikla, vykdoma individo laisvu apsisprendimu ir neatlyginant už ją, nenukreipta nei į jo(s) paties, nei į jo(s) artimų draugų ar šeimos gerovės kūrimą, o skirta kokiai nors organizacijai, kokiam nors tikslui ar visai visuomenei ir vykdoma per organizaciją, kuri savo veikla nesiekia pelno (Loi relative aux droits (...), 2005).

ir

Savanoriška veikla – savanorio neatlyginamai atliekama visuomenei naudinga veikla, kurios sąlygos nustatomos savanorio ir šios veiklos organizatoriaus susitarimu (Lietuvos Respublikos savanoriškos (...), 2011).

Straipsnio autoriaus jau kalbėta apie tai, kad Lietuvoje palaikoma institucionalizuota savanorystės samprata (Grigaliūnas 2012b); tokia pati samprata, akivaizdu, palaikoma ir Belgijoje (savanoris savo neatlygintą visuomenei naudingą veiklą vykdo per pelno nesiekiančią organizaciją). Šiuose apibrėžimuose išryškinta savanorystės sąsaja su naudos visuomenei kūrimu vis dėlto nelaikytina ES vertybinių nuostatų atspindžiu įstatyminiuose tekstuose, nes tokia nuostata pirmiausia siejasi su pačia savanorystės idėja per se. Bet toliau gilinantis į abiejų įstatymų tekstus, išskirtiniu galima laikyti Lietuvos Savanoriškos veiklos įstatymo 4 straipsnį „Savanoriškos veiklos principai“:

Savanoriška veikla atliekama vadovaujantis šiais principais:

- 1) naudos visuomenei ir asmeniui – dalyvavimas savanoriškoje veikloje sudaro asmenims galimybę aktyviai prisidėti prie visuomenės gerovės kūrimo ir skatina savanorių asmeninę saviraišką ir tobulėjimą;
- 2) bendradarbiavimu – savanoriška veikla remiasi savanorių ir savanoriškos veiklos organizatorių tarpusavio bendradarbiavimu, siekiant suderinti savanorių ir savanoriškos veiklos organizatorių poreikius ir galimybes;
- 3) įvairovės ir lankstumo – savanoriška veikla gali būti atliekama įvairiose visuomenei naudingos veiklos srityse. Savanoriškos veiklos organizatorius ir savanoris gali susitarti dėl įvairių savanoriškos veiklos formų ir būdų, taip pat juos keisti (Lietuvos Respublikos savanoriškos (...), 2011).

Lyginant šio įstatymo straipsnio esminę idėją ir 2-ajame šio darbo poskyryje išskirtas ES vertybines nuostatas dėl savanorystės, darosi akivaizdu, kad įstatyme išsakyti savanoriškos veiklos principai nulemti 2011 m. ES viešojoje erdvėje aktyviau fiksuoto politinio-vertybinio savanoriškos veiklos vertinimo diskurso.

Pastebėtina, kad analizuojamame Belgijos Savanoriškos veiklos įstatyme tokie principai apskritai nedeklaruoti. 2011 m. ES viešojoje erdvėje komunikuočių metų tikslų atspindys gali būti identifikuojamas ir Lietuvos Savanoriškos veiklos įstatymo 12 straipsnyje „Savanoriškos veiklos pripažinimas“, kuriame nurodoma, kad savanorio atlikta savanoriška veikla gali būti įskaitoma kaip socialinė veikla pagal bendrojo ugdymo planus ar pripažįstama praktinio darbo ir / ar mokymosi patirtimi. Ši nuostata tiesiogiai atitinka tiek bendrąsias ES vertybines nuostatas dėl savanorystės, tiek Europos Tarybos iškeltus Europos Savanoriškos veiklos metų (2011 m.) tikslus (2009 m. lapkričio 27 d. Tarybos ...): skatinti savanoriškos veiklos pripažinimą ir suvokti ją kaip informalaus ugdymosi priemonę.

Šių nuostatų raiška Lietuvos Savanoriškos veiklos įstatyme iš esmės ir yra visas ES vertybinių nuostatų dėl savanorystės atspindys. Likusios tiek lietuviškojo, tiek belgiškojo įstatymo dalys yra reguliuojamojo definicinio pobūdžio, tarpusavyje panašios ir tiesiogiai atitinkančios 1-ame šio straipsnio poskyryje išdėstytus savanorystės teisinio reguliavimo aspektus. Tiek Belgijos, tiek Lietuvos savanoriškos veiklos įstatymai reguliuoja savanorio ir savanoriškos veiklos organizatoriaus teises ir pareigas, savanoriškos veiklos organizavimo tvarką, savanorių draudimo, savanoriškos veiklos išlaidų kompensavimo atvejus, teisinę savanorių apsaugą, pasitaikius klaidų, ir kitus dalykus. Lietuviškajame įstatyme, įdomu pastebėti, savanorystė pristatoma kaip nesanti nelegalaus darbo forma – tokios nuostatos įtraukimą lėmė Lietuvoje vykusi intensyvi diskusija ne tik tarp nevyriausybininkų, bet ir tarp politikų dėl garantijų paieškų, kad, viena vertus, prisidengiant savanoriška veikla, nebūtų organizuojamas nelegalus darbas, kita vertus, kad organizacijos, telkiančios savanorius, nebūtų kaltinamos nelegalaus darbo organizavimu (plačiau aptarta: Grigaliūnas 2012c; 2012b). Tačiau tai nėra šio straipsnio analizės objektas.

Išvados

Gilinantį į Europos Sąjungos šalyse veikiančių teisinių savanoriškos veiklos reguliavimo sistemų specifiką, nesunku pastebėti, kad jų skirtingumas vis dėlto mažinamas per natūraliai susiklosčiusius savanorystės definicinių objektų aspektus. Tai rodo, kad savanoriška veikla, nors skirtingose ES šalyse narėse ir skirtingai suvokiama, iš esmės patiria tuos pačius savo raiškos ir plėtojimosi iššūkius, kurie teisiškai sprendžiami trejopai: arba parengiant konkretų įstatymą savanoriškai veiklai reglamentuoti (šiuo keliu nuėjo Lietuva), arba sprendžiant šiuos klausimus kituose viešojo sektoriaus reguliavimo įstatymuose, arba vis dar kuriant specialią savanorystės reguliavimo sistemą. Čia įdomu pastebėti, kad konkretaus savanoriškos veiklos įstatymo rengimas nebūtinai reiškia palankesnę aplinką jos plėtotei – atvirkščiai, savanorystės klausimų sprendimas kituose teisės aktuose gali rodyti brandų valstybės požiūrį į viešąjį sektorių.

Analizuojant ES vertybines nuostatas dėl savanorystės galima pažymėti, kad savanoriška veikla suvokiama kaip svarbi socialinio kapitalo kūrimo priemonė ir instrumentas ne tik spręsti visuomenės problemas, bet ir galimybė didinti bendruomenių kooperuotumą, ekonominį viešojo sektoriaus potencialą bei, ypač svarbu, prisidėti prie prasmingos savanorių individuacijos. Pastaroji nuostata ES vertybinėje pozicijoje ypač akcentuojama.

Ieškant šių vertybinių pozicijų raiškos savanorišką veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose Lietuvoje ir Belgijoje, pastebėta, kad lietuviškajame įstatyme tokią raišką galima fiksuoti; tuo tarpu Belgijos Savanoriškos veiklos įstatymas daugiausia apsiriboja teisinių definicijų pateikimu. Teisinės apibrėžtys, fiksuotinos abiejuose įstatymuose, juos vienija, tačiau lietuviškajame Savanoriškos veiklos įstatyme, kuris parengtas ir priimtas Europos savanoriškos veiklos metais (2011 m.), galima identifikuoti ir tiems metams būdingo politinio-vertybinio ES diskurso savanoriškos veiklos atžvilgiu raišką. Tirtame Belgijos teisės akte minimas tik naudos visuomenei aspektas, o analizuotame Lietuvos teisiniame tekste išryškinama ir pozityvios savanorystės įtakos asmeniniam individo tobulėjimui dominantė. Kadangi įprastai įstatyminio teksto žodynas skirtas situacijų ir procesų reguliuojančiosioms definicijoms pateikti, tokia vertybinių nuostatų raiška laikytina kaip gana gausi; neabejotina, kad jai įtaką padarė specialus informacinis fonas, 2011 m. fiksuotas tiek Lietuvoje, tiek visoje ES, kurio nebuvo priimant belgiškąjį įstatymą.

Straipsnio rekomendacijos. Viena vertus, šio straipsnio keliamas idėjas ir tekstų analize gautus rezultatus aktualu patikrinti visų ES šalių kontekste, todėl rekomenduotina tokio pobūdžio lyginamąjį tyrimą atlikti analizuojant visų šių valstybių teises sistemas, reglamentuojančias savanorišką veiklą. Antra vertus, tyrimo objektu pasirinkus jau ne savanoriškos veiklos reglamentavimą, aktualu tirti nacionalinių ir ES politinių-teisinių nuostatų suderinamumą ir / ar papildomumą bet kurio kito viešosios ar socialinės ES politikos objekto atžvilgiu.

Literatūra

- „Keisk pasaulį – būk savanoris!“ Europos Komisija skelbia Europos savanoriškos veiklos metų (2011 m.) pradžią. (2010). 2010-12-02 pranešimas spaudai IP/10/1640 [interaktyvus]. Prieiga internete: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-10-1640_lt.htm> [žiūrėta 2011-12-01].
- 2009 m. lapkričio 27 d. Tarybos sprendimas Nr. 2010/37/EB „Dėl Europos savanoriškos veiklos, kuria skatinamas aktyvus pilietiškumas, metų (2011 m.)“. OL 2010 L17.
- 3 Juillet 2005. Loi relative aux droits des volontaires. (2005). Moniteur Belge, 2005-08-29, nr. 262.
- Butkuvienė, E. (2005). Dalyvavimas savanoriškoje veikloje: situacija ir perspektyvos Lietuvoje po 1990-ųjų. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, nr. 2, p. 86–99.
- Europoje vyraujančių savanorystės modelių analizė. (2011). [Interaktyvus.] Prieiga internete: <http://www.nisc.lt/lt/files/main/Savanorystes_analize_2011.pdf> [žiūrėta 2011-04-15].
- Europos Komisijos Komunikatas. (2011). *ES politika ir savanoriška veikla. Tarpvalstybinės savanoriškos veiklos pripažinimas ir skatinimas ES*. KOM(2011) 568. Briuselis.
- Europos Komisijos švietimo ir kultūros generalinis direktoratas (DG EAC) (2010). *Savanorystė Europos Sąjungoje (SES)*. Galutinė ataskaita. Londonas: GHK.
- Finišuoja „Europos savanorystės maratonas 2011“. (2011). Pranešimas žiniasklaidai [interaktyvus]. Prieiga internete: <http://europedirect.lt/lt/europossavanorystesmaratonas> [žiūrėta 2011-12-23].
- Grigaliūnas, M. (2012a). Įtikinėjimo diskursai ir nacionalinės tapatybės europietizacija: „Būk savanoris – keisk pasaulį!“ *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, nr. 14, p. 429–442.
- Grigaliūnas, M. (2012b). Savanoriškos veiklos įstatymas: savanorystės įvaizdžiai politinėje-visuomeninėje diskusijoje dėl jo priėmimo. *Parlamento studijos*, nr. 13, p. 133–157.
- Grigaliūnas, M. (2012c). *Tinklinis silpnasis visuomenės įtikinėjimas ir savanorystės populiarinimas Lietuvoje 2011 m.* Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Juknevičius, S., Savicka, A. (2003). From Restitution to Innovation. Volunteering in Postcommunist Countries. In: P. Dekker, L. Halman (eds.). *The Values of Volunteering. Cross-Cultural Perspectives*. New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers.
- Kirby, D. (1995). *The Baltic world 1772–1993: Europe's northern periphery in an age of change*. London: Longman.
- Kurapkaitienė, N., Kėžaitė-Jakniūnienė, M. (2011). *Būk savanoris – keisk pasaulį. Tavo savanorystės kelrodis* [interaktyvus]. Prieiga internete: <<http://www.jtba.lt/biblioteka/631?PHPSESSID=5ddc206427a13fc9605209cab3b5142d>> [žiūrėta 2011-12-01].
- Lietuvos Respublikos savanoriškos veiklos įstatymas. (2011). 2011 m. birželio 22 d. Nr. XI-1500. *Valstybės žinios*, 2011-07-13, Nr. 86-4142.
- Mokymo kursai naujoms EST organizacijoms*, 2011 m. spalio 12–15 d. Lietuvoje [interaktyvus]. Prieiga internete: <http://www.jtba.lt/projektu_vykdytojams/410> [žiūrėta 2011-12-01].
- Mole, R. (2012). *The Baltic States from the Soviet Union to the European Union: Identity, Discourse and Power in the Post-Communist Transition of Estonia, Latvia and Lithuania*. NY: Routledge.
- Naujienlaiškis apie savanorystę*. (2011). [Interaktyvus.] Prieiga internete: <http://www.smpf.lt/lt/dokumentai/leidiniai_straipsniai/naujienlaiskis_apie_savanoryste> [žiūrėta 2011-11-28].
- O'Connor, K. (2003). *The History of the Baltic States*. Greenwood Publishing Group.
- Purs, A. (2012). *Baltic Facades– Estonia, Latvia and Lithuania Since 1945*. London: Reaktion Books.
- Savanoriai Maratone atranda save*. (2011). [Interaktyvus.] Prieiga internete: <<http://www.europedirect.lt/lt/straipsnis/4059/savanoriai-maratone-atranda-save>> [žiūrėta 2011-12-05].
- Savicka, A. (2005). *Voluntary work: our way back to a civil society? Post-Communist Lithuania. Culture in Transition*. In: S. Juknevičius (ed.). Vilnius: Culture, Philosophy and Arts Research Institute, p. 111–126.
- Trečiokienė, E. (2011). *Lietuvos senjorai Grundtvig dvišaliuose savanorių projektuose*. Pranešimas 2011 m. lapkričio mėn. LR Seime vykusioje konferencijoje Savanorystės skatinimas ir pagalba savanoriškoms organizacijoms.
- Volunteering across Europe. Organisations, promotion, participation*. (2006–2011). Vol. 1–6. Rome, Spes. [interaktyvus]. Prieiga internete: <<http://www.spes.lazio.it/volontariatoeuropa/default.asp#testo>> [žiūrėta 2013-03-05].

THE OFFICIAL VALUES-LEVEL ATTITUDES OF EU TO VOLUNTEERING AND THEIR RELATIONSHIP WITH THE CONCEPTS OF VOLUNTEERING, DEFINED IN THE LAWS OF VOLUNTEERING IN LITHUANIA AND BELGIUM

MODESTAS GRIGALIŪNAS
Vilnius University (Lithuania)

Summary

The relationship between the Law of Voluntary Activity, adopted in Lithuania in 2011, the analogical legal act of Belgium and the values-level definitions of volunteering, expressed in the official and unofficial texts of EU are being analyzed in the article. The approval of such a law in Lithuania is a result of European year of volunteering, which were implemented in 2011 in all the European Union, so it is important to find out, how did the values-level definitions of volunteering, which were being dominated in the public discourse of EU, influenced the vocabulary of the other – the legal – type national texts. Also it is important to compare this situation with the analogical texts of other countries of EU; in the case of this work – with the situation of Belgium.

The article and the research presented here relies on the fact that the Law of Voluntary Activity, adopted in Lithuania, has been prepared during the European year of volunteering, so a presumption may be held, that the text of the Lithuanian Law of Voluntary Activity has been influenced significantly by the intensive political and valuable discourse of EU of volunteering promotion, which could be observed in Lithuania as well as in the whole EU in 2011. So the following questions, which describe the scientific problem of the article, may be raised: how much the regulations of the volunteering promotion discourse of EU reflect in the text of the Law, which must create definitional-regulating conditions for the volunteering practice in the country by its content and functions? How did the valuable position of EU, which could be observed in the public space of EU in 2011, influence the definitions of volunteering and the regulating attitudes towards it in the text of the Lithuanian Law of Voluntary Activity? How does Lithuania contribute to the official position of EU towards understanding of volunteering?

So the aim of the article is to identify the relationship between official valuable regulations of EU and national legal definitions towards volunteering in the legal discourse of volunteering regulation.

Methods of the research: a qualitative study of the discourse analysis, which is being implemented based on the qualitative content analysis of the texts selected, is being presented in the article.

The results of the analysis implemented show that volunteering in EU is being understood as an important tool of social capital creation, a possibility to solve the problems of society, a tool to increase the cooperation of the communities, economic potential of the public sector and a possibility to contribute to the meaningful individuation of the volunteers themselves. The latter attitude in the valuable position of EU is extremely important.

The results of the analysis implemented show that in the text of Lithuanian law on volunteering it is possible to identify the political values of EU regarding volunteering; meanwhile the Belgian law on volunteering is dedicated to give just the legal definitions of this sector. In the latter text it is possible to identify just an idea of how volunteering is important for the good of society; meanwhile in the Lithuanian law a positive impact for the personal development of a volunteer-him(her)self is being stated. While having in mind the fact that vocabulary of the legal text is being dedicated to produce the regulating definitions of various situations and processes, such kind of expression of valuable regulations towards volunteering in the text of the Law analysed may be understood as quite intensive. No doubts about the importance of the special informational background for the preparation of the Lithuanian Law of Voluntary Activity may be held. There was no such kind of background during the preparation of the analogical Law in Belgium.

The recommendations of the article. On the one hand, the ideas of this article and the results of this research must be checked in the context of all the countries of EU, so it is being recommended to implement such kind of comparative study by analysing the legal systems of volunteering regulation of all of those countries. On the other hand, if the object of such kind of study would be not the phenomena of volunteering, it is important to study the coordination and / or supplementation of political-legal regulations of national and EU-level towards any other object of public or social EU policy.

KEYWORDS: *the Laws of Voluntary Activity in Lithuania and Belgium; European Year of Volunteering; Definitions of Volunteering, the Legal Regulation of Volunteering in the European Union.*

JEL CODES: J24, K31, K40, H75